

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A katonai nevelésről.

1. Az emberképzésnek ezen a részleges és a háború által nyomatékosan felszínre vetett területén az ujságokban folytatott zajos külső propaganda egy idő óta elült, anélkül, hogy az irodalmi termelés lényegesen megcsappant volna.¹ Mintha a maradi (?) mérsékeltek a súlyos felelősség kérdésének áthárításával gondolkodóba ejtették volna a haladó (?) túlzókat, akik ennek a felelősségnek hatása alatt óvatosabbak, csenedesebbek lettek.² Ez a fegyvernyugvás kétség kívül előnyére van magának az ügynek, amely időközben s mintegy önmagától bensőleg is megérlelődött és túl nőtt eredeti szűk határain. Ma már világosan látjuk, hogy a katonai nevelés nem pusztán pedagógiai vagy akár csak testnevelési ügy, hanem egyben katonai, helyesebben honvédelmi és ennek révén egyúttal politikai kérdés is. A problémának ilyen szélesebb keretbe való beillesztése megérteti és egyúttal megokolja azt, hogy a vele foglalkozók száma is megszapordott és hogy a *szempontok* megsokasodásával a vélemények is mind jobban elágaznak aszerint, hogy melyik tényező szempontjából vizsgáljuk a kérdést. Ezért nem lephet meg az, ha ki-ki a maga szempontját tartván legfontosabbnak, amelyet csodálatosképen nem ritkán a másik hivatástól kér kölcsön, legalább első tekintetre leküzdhetetlen zűrzavarral, egymással merőben ellentétes véleményekkel találkozunk. Ez a kúszált állapot sürgős megvilágításra, rendezésre, összeegyeztetésre szorúl, nehogy a megvalósítás terére lépve, egyoldalú álláspontnak áldozzunk és ezzel veszedelmet zúdítsunk önmagunkra, legföltettebb kincseinkre: nemzeti közművelődésünk ügyére. A követ-

¹ A «Pedagógiai Értesítő» (1917, 6—9. sz., 220. l.) egész sereg idevágó új munkát sorol fel «Katonás nevelés» címszó alatt.

² Immár Ausztriában is a mérsékelt irány kezd felülkerekedni (l. Berut gimn. ig., Toischer prágai egyet. tr. cikkeit: Mitteilungen aus dem höheren Schulwesen, kiadja I. Rott, 1916, 66. l. f. és 1917, 3—4. sz.).

kezőkből ki fog derülni, hogy miként keverték össze — szándékosan v. öntudatlanul — ezeket a különböző szempontbeli érdekeket, amelyeket azután egymással szemben jó- v. rosszhiszeműleg kijátszani igyekeztek. Amikor erre a nem könnyű feladatra vállalkozunk, eleve kijelentjük, hogy a mi szempontunk ez: az ifjúságról lévén szó, a *katonai nevelés* ügyét elsősorban a *nevelés* ügyének kell tekinteni. Szempontok dolgában ugyanis nem az egyén ízlése, hajlama, állásfoglalása a döntő, hanem a tárgy érdeke, a tárgyi cél elérése. S itt paraszt ésszel csak ezt a kérdést kell felvetni: katonákat v. embereket akarunk-e nevelni? A válasz nem lehet kétséges: elsősorban emberekre van szükségünk, mert nem minden ember lesz katona, de minden katona kell, hogy jóra való ember is legyen!

A szempontok ügyével, szinte azt mondhatnók: tanával, foglalkozik *Vom «militärischen Standpunkt»* c. tárcájában R. Kircher a Frankfurter Ztg 1917 nov. 27. sz.-ban. Clausewitznek ezeken a szavain kezdi: «Az életben mi sem fontosabb, mint annak az álláspontnak pontos megállapítása, amelyből a dolgokat fel kell fogni és meg kell ítélni». A katonai nevelés módszerét a szerző egyoldalúnak mondja, mert csak a különleges célt szolgálja és azért nem lehet mértékadó az átlagember nevelésére. Talán még nagyobb az ellentét a katonai és a politikai gondolkodás között, úgy hogy amaz a politikában szinte lehetetlennek bizonyul. Legképtelenebb, s tegyük hozzá: egyúttal legveszedelmesebb alakok a katonailag politizáló civilek. Ugyanez áll a szélsőséges katonai pedagógiáért hevülő civilekről, akik — mint arra ismételve utaltak — katonaiabbak akarnak lenni katonáéknál.

Egyoldalú katonai-nemzeti szempontnak hódol Altenburger Gyula «Magyar politika a háború után» c. könyve is (l. M. P. 1918, 34. l.), amelynek már a közoktatásügyről szóló fejezete (i. o. l.) utal arra, hogy a testi nevelést naponként lehetőleg 1 órában különösen két irányban kell gyakorolni, m. p. a) fiúknál előkészítéssel a katonai szolgálatra, b) fiúknál és leányoknál mozgás, játék stb. útján a szabadban. Részletesebben szól kérdésünkről a katonai nevelés c. fejezetben (79—86. l.), ahol t. k. a következő kijelentésekkel találkozunk: a háborúra mindig el kell készülnie; az egész nép katonai kiképzésének már szinte a gyermekkorban kell megkezdődnie; a világháború megmutatta, hogy semmi szükség az éveken át tartó katonai kiképzésre; a katonai nevelésnek nemzetinek kell lennie; a magyar nemzeti katonai nevelés még Ausztriának is hasznára válik; legelső rangú nemzeti érdek, hogy sokan legyenek magyarok, akik a hadseregben vezető szerephez jutnak; a magyar állam feladata, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel oda hasson, hogy katonai szakértőink magyarok

legyenek, akik magyar ésszel gondolkoznak, magyar szívvel éreznek és magyar erővel cselekszenek (86. l.). Tovább a 124. l.: az önálló magyar nemzeti hadsereg létesítését erőszakolnunk nem szabad... majd egyszer önmagától fog bekövetkezni. Végre a 82—3. l.: az egész nép gazdasági nevelése a honvédelem igen fontos problémája lett, a magasabb katonai iskolák tantervét lényegesen módosítani kell. A nemzeti közhelyek, helyes előrelátások és méltányos követelések eme kevéreke egyrészt újabban mutatja, hogy az ifjúság katonai előkészítésének kérdése milyen könnyen lépi túl medrét és csábit szomszédos politikai fejtegetésekre, másrészt megnyilatkozik benne a problémának még sokak előtt zavaros, kiforratlan jellege, amelyből valami homályos újnak vágya csillan elő.

A civileknek ez elkatonsító törekvéseivel ellenkezik nem egy katonai szakértő felfogása. Az egyik v. Freytag-Loringhoven br. német tábornoké,^e akinek immár 16. kiadásban megjelent *Folgerungen aus dem Weltkrieg* c. művét angolra is lefordították, *Geschultes Volkshcer oder Miliz* c. újabb könyvében a német «Militarismus»-ról azt mondja, hogy az lényegében nem egyéb, mint a népnek 100 év óta megszokott katonai szervezkedése, szigorú fegyelmesség, mely idővel más téren, pl. az iskolakötelezettségben is megnyilatkozott és folytatódott az egész népnek fokozott művelődésében. A háború elején felállított új alakulatok, igaz, nem váltak be: hiány volt alkalmas tisztekben és altisztekben és kiderült, hogy lelkesedés és áldozatkészség nem pótolják az alapos katonai előkészítést. Ám azok a szabadságot tisztek, akik a háború folyamán tényleges állományú kartársaik helyébe léptek, teljesen beváltak és az arcvonal megetti kiképzés révén szinte egészen hivatásos katonákká lettek, akik főleg kisebb egységek vezetésében tunket ki.

Kérdésünknek újabb német irodalmából ezúttal még két művet óhajtunk különösen kiemelni. Az egyik az a gyűjteményes kötet, amelyet a legkülönbözőbb téren működő szakférfiak és nők közreműködésével, Fr. W. Förster és Alexander Gleichen-Russwurm adott ki *Das Reichsjugendwehrgesetz* címmel (a lipcsei «Naturwissenschaften» cég kiadása; beható ismertetését l. a «Vorwärts»^o 1917 november 25. sz. mellékletén). Ebben a könyvben a pedagógus, orvos, katonai szakértő, az ifjúsági mozgalom polgári és proletár képviselője, a nő és az anya mind megegyezik abban az alapgondolatban, hogy az ifjúság katonai nevelése nem választható el annak általános nevelésétől, mert különben ez utóbbiak céljaival összeütközésbe kerül: meglazítja az önfegyelmességét, gyengíti a békés gondolkodást és az emberszeretetre irányuló hajlandóságot, károsan befolyásolja a jellemképzést; az orvos szakvéleménye szerint még egészségügyi veszedelmekkel is jár-

hat, sőt a kényszer és idomítás (*Zwang und Drill*) túltengése révén, katonai szempontból sem mondható eszményinek. Nem volna szabad megfelekedni arról, hogy a honvédelem erejét nem pusztán az ifjúság katonai előkészítésével lehet fokozni, hanem még inkább gyökeres társadalom-jóléti és népegészségügyi intézmények megvalósításával. A másik munkát Fr. Schiffner írta *Die militärische Vorbereitung der Jugend* címmel (Schulwissenschaftlicher Verlag A. Haase, Prag). Ez voltaképen a «Schaffende Arbeit u. Kunst in der Schule» c. folyóirat különnyomatainak (Beihefte) három füzetéből áll, amelyek közül az első (43. sz., 32 l.) még 1915-ben jelent meg, a kérdés történelmi fejlődését és a mostani háború által nyert érlelődését tartalmazza gyakorlati útmutatásokkal. A második füzet (70. sz., 59 l., 1917.) főleg a szakférfiak és különböző egyesületek és testületek véleményeit közli;¹ végre a harmadik (77. sz., 22. l., 1917.) a testi nevelést, egészségügyet, az érzékszervek fejlesztését, a szellemi kiművelést és az állampolgári nevelést teszi szóvá. Schiffnernek ez a három füzete igen becses és kimerítő anyaggyűjtemény mindazok részére, akik ebben az időszerű kérdésben alaposan óhajtanak eligazodni. Rieger Ferenc altábornagy ismértette őket a Népt. Lapjában (1917, 23. sz.), ahol a magasztalás hangján emeli ki a szerző utóiratának ezt a mondatát: Az ifjúságtól spártai egyszerűséget, a haza és népe iránti szeretetet, munkakedvet és engedelmességet követeljünk; tehát nem valami különös dolgot, hanem csupán azt, *amire minden nevelés nagy súlyt helyez.*

Az önmagában álló, önálló katonai nevelés ellen még egy felette pedagógiaellenes tényt kell sorompóba állítani. Eleinte még Németországban is azt hitték, hogy a katonai nevelés varázshatással lesz a fogékony ifjú kedélyekre, amelyek tárt karokkal sietnek majd befogadni ezt a nekik különben is annyira megfelelő és a háború által kézzelfogható közelségbe terelt nevelői kezalkozást. Ennek megfelelően az 1914. augusztus 16. miniszteri rendelet a részvételre nézve kifejezetten hangsúlyozza az önkéntességet, amelyet azonban nemsokára a kényszerrel váltottak fel,² miután a hozzáfűzött remények éppen nem váltak va-

¹ Az 55—6. l. a szerző megemlíti az erdélyi százszoknál divó katonai előkészítést, amely 1908-ban a honvédelmi minisztérium hozzájárulásával ifj. honvédő csapatok (Jugendwehren) szervezésére vezetett; ezek a helybeli lelkészek vezetése alatt állnak, míg a katonai kiképzést tisztek végzik.

² A német birodalmi gyűlés 1917. júl. 20. ülésén Müller-Meiningen képviselő ebben az ügyben kérdést intézett a hadügyminiszterhez, akinek képviselője kijelentette, hogy a kormány ezt az ügyet törvény útján igyek-

lóra. Hogy azonban pedagógiai szempontból mit jelent egy ilyen «*Zwangsjugendwehrgesetz*», azt megközelítőleg megértjük, mihielyt a «kényszernevelés» fogalmát végiggondoljuk. Ma, amikor a «háborús kényszerek» által szinte agyonsanyargatott és megcsömörlött emberiség a béke eljövetelétől egyúttal s főleg bizonyos megváltó szabadságot remél és szabadabb mozgásra áhítozik nem csupán a középiskolák felső osztályaiban, hanem a szabad utat a kereskedelemben, az iparban, a tudományban, sőt a politikában is hangoztatja, sőt követeli... mi a normális ifjúság kényszernevelését bármely alakjában kiáltó anakronizmusnak tartjuk, amely ellen a kultúra nevében kötelességünk tiltakozni.

2. Csak természetes, hogy a világháborúnak untilig hangoztatott átértékelő hatása nemcsak a polgári (civil), hanem a katonai iskolák jellegére és kívánatos jövő fejlődésére sem maradt hatás nélkül. Míg amott kisebb-nagyobb mértékű elkatonásításra törekedtek, ez utóbbiakat bizonyos felszínre került fontos polgári ismeretekkel igyekeznek felfrissíteni, kiegészíteni. Ez a kétrendbeli mozgalom ellenkező irányból egyazon közös pont felé halad és *a kétféle iskolanemet egymáshoz közelebb hozni igyekezik*, amiben az egész mozgalomnak legörvendetesebb és legmegnyugtatóbb eredményét látjuk. Ime egy-két adat a katonai intézetek jelzett újjászervezésére. A magyar delegáció hadügyi albizottságának 1917 dec. 17. ülésén *Hammersberg* László indítványozza, hogy katonai akadémiát létesítsenek az egyetemek székhelyein és ezeken a nemzetgazdaságnak és közjognak hallgatása kötelező legyen. Egy másik kezdeményezés a katonai kiképzés általánosabban művelő jellege érdekében orosz földön indult meg és a Szt. Pétervárról váratlanul kiutasított Werchowski hadügyminiszter nevéhez fűződik. Ennek visszalépéséről a *Neue Zürcher Zeitung* 1917 nov. 10. (2116.) sz. vezércikkben emlékezett meg, amelyben t. k. ezt írja: Werchowski a hadseregben lábrakapott felbomlást ~~szégyen~~ tudással akarta leküzdöni. A fronton még a télen katonaiskolákat szervezett, amelyekben a katonákat megtanították olvasásra, írásra, elemi műveltségre. Katonai szakiskolák felállítása küszöbön volt. Moszkvában október elején az ottani katonai kerület katonái és tisztjei részére egyetem nyílt meg, amelyen a helybeli főiskolák magántanárai és tudományosan képzett politikusok naponként kétszer tartottak előadásokat az államtudományból, nemzetgazdaságtanból, pénzügytanból, a választás technikájáról stb. — Ebbe az eszmemenetbe sorolhatjuk ellentétes irány-

szik rendezni, karöltve a már fennálló ifjúsági szervezetekkel és a német tornászszággal. (V. ö.: Az ifjúság katonai előkészítése Németországban: császári parancs és hadügyminiszteri rendelet; Népt. Lapja 1917, 4. sz.)

ban a következőkben részletesebben ismertetett hazai szakvéleményt, mely a nagy nemzeti célt, az ifjúság katonai kiművelését, oly módon véli legjobban, legbiztosabban megoldani, ha a katonai iskolák háttérbe szorításával a polgári (civil) jellegű iskolák tantervébe illeszti be fokozatosan a katonai ismereteket és készségeket.

A hazai szakirodalom terén kivételes méltánylásra tarthat számot Schneller Istvánnak *A katonai nevelésről* írt füzete (Kolozsvár, Ajtai nyomd., 1917, 101 l.), mely mint a kolozsvári egyetemi bölcsészeti kar jelentésének az egyetemi tanács által kiadott különnyomata jelent meg véleményes jelentésként a vall. és közokt. minisztériumtól leküldött és az Orsz. Testnevelési Tanács részéről az iskolai testi nevelés reformjára kidolgozott munkálatokra. E sorok írója mélyen fájlatja, hogy nem járulhat hozzá az igen érdemes szerzőnek abbéli véleményéhez, mely a szóbanforgó tervezetet «egy mélyen átgondolt organikus munkálatnak» (2. l.), «történeti és elméleti alapozottságánál fogva is tudományos szempontból jelentős és testi nevelésünkre nézve elsőrendű alkotás»-nak mondja (3. l.).¹ Ép oly kevéssé érthetünk egyet azzal az elvi alappal, amelyből Schneller kiindul és amelyre egész tanulmányát felépíti. Márki S. nyomán (l. *M. P.* 1915, 20. l. f.) ugyanis azt igyekszik kimutatni, hogy a katonai nevelés felel meg a magyar faj vérlejtésének és így kiált fel: «Mily hatalmas, előkelő nemzeti hadseregünk lenne, ha a magyar katonai virtust Rákóczy szellemében továbbfejlesztették volna» (8. l.)! Ez a gondolat azután végigkíséri a szerzőt és helyenként olyan erős politikai ízű kitérésre csábítja, amelyek hatása alatt az ember önkéntelenül azt kérdezi, vajjon ezt a véleményes jelentést szerzője igazán a nagy nyilvánosságnak szánta-e? Ime tehát ismét a «szempontoknak» összetévesztése és összekuszálása és a nevelés szempontjának teljesen háttérbe szorítása a katonai és politikai szempontok által.

Mi abból a körülményből, hogy fajunk lelkileg és testileg² kiváló katonai rátermettséggel rendelkezik, nem azt a következtetést vonjuk le, hogy az ifjúság elkatonásítását már serdülő s java fejlődéskorában kell megkezdeni, hanem azt, hogy az minden koc-

¹ Schneller nem vesz tudomást arról, hogy az Országos Közegészségi Egyesület ismételve behatóan és kritikailag foglalkozott azzal a tervvel. Lásd az «Egészség»-ben megjelent következő cikkeket. 1916: 49-60. l. (Kemény); 184-194. l. (Bozóky); 321-331. l. (id. Imre J.); 386-409. l. (Juba). 1917: 56-60. l. (Kemény); 60-64. l. (Nagy B.); 64-67. l. (Juba).

² Szurmay S. honv. min. Polónyi D.-nek válaszolva, a képviselőház 1917 dec. 10. ülésén kijelentette, hogy miután Magyarországon több az alkalmas ember mint Ausztriában, több is került a póttartalékba.

kázat nélkül a középiskola utáni időre tolható ki. Itt is nem az ismeretek a fődolog, hanem a «szellem», a hajlandóság, a vérlettség, mely pedig ifjainknál amúgy is eléggé katonás. Ezért nekünk az alsó és középső fokon talán inkább a «virtuskodás» megfékezésére kellene gondolni és az engedelmességre való nevelésre, a szigorúbb fegyelmezésre, amiben igazán nevelői eljárásra gondolunk, nem pedig a nyersebb és egyoldalú katonai eszközökre.

De térjünk vissza Schneller véleményes jelentésére, illetőleg a benne foglalt javaslatokra. A munkálat három részből áll. I. *A katonai előképzés és annak viszonya a polgári közneveléshez és oktatáshoz* (1—62. l.). Javaslatok: 1. A testi nevelésre szánt órák száma emeltessek. 2. A testi nevelés nemcsak az általános hadkötelezettség, hanem éppen egészségügyi szempontból is mindenkire kötelező legyen, anélkül azonban, hogy érdemjegye a magasabb osztályba való átlépést megakadályozhatná. 3. Az így átalakított, a katonai előképzést felölelő testi nevelés mellett külön katonai intézetek fennállása nem indokolt. (A két első ponthoz hozzájárulunk, a harmadikhoz csak fenn tartással, l. lent.) II. *Az egyetemek folyó testi nevelés és az egyévi önkéntesek tiszti vizsgája* (63—74. l.). Javaslatok: 1. Az egyetemekben a hadtudományok számára egy történeti és egy elméleti tanszék, a katonai gyakorlatokra, vívásra és céllövésre pedig egyetemi katonai tornatanári állás szerveztessék. 2. a) A tiszti vizsgálat bizottsága az előbbi két tanárral kiegészítendő; b) az egyetemi hallgatók a második és negyedik év után 3—3 hónapra bevonulhassanak és c) miután ennek kellően megfeleleltek és az egyetemen előadott hadtudományokból sikerrel kollokváltak, úgyszintén a heti hatórás katonai gyakorlatokban stb. sikerrel részt vettek, a tiszti vizsgálatra jelentkezhesse nek és ennek sikere esetében az egyévi önkéntesi szolgálat alól felmentessenek. III. *Az egyetem és a katonai akadémia* (75—83. l.). Javaslat: A katonai főiskolák hallgatói főiskolai tanulmányaik első két évét a tudományegyetemen töltsék. IV. *Testnevelő tanárképzés* (84—101. l.). A szerző közli a nyolc szemesztert felölelő «Országos Testnevelő Főiskola» alapozó tárgyú és kifejtő elméleti fokának szervezetét, szól a felvételtől és a testnevelő tanári vizsgálatokról, végül két javaslatot terjeszt elő: 1. Nem helyesli azt a gondolatot, hogy a testnevelő főiskola a testnevelő tanári képzést a más szakra is képesítő egyetemi tanárképzéssel kombinálja, hanem 2. ezt a képzést a testnevelő főiskola keretén belül önállóan óhajtja megvalósítani.

Ezzel kapcsolatban kiegészítésül megemlíjtjük, hogy a kolozsvári egyetem orvosi kara két felterjesztésben mondott véleményt a Testnevelési Tanács irányelveiről. Mindkettő, igen helyesen, az orvosi szempontot helyezi előtérbe, mert egyedül ez biztosíthatja bár-

mily testi nevelésnek egészségügyi főcélját. Targyunkra tartozik az I. főirányelv első és második és a vele összefüggő II. főirányelv első pontjára adott válasz a főiskolai hallgatók testgyakorlását illetőleg. «Ezt csak úgy lehet kötelezővé tenni, ha a katonai szolgálattal, az egyévi önkéntességi joggal stb. hozzuk kapcsolatba. A véderőtörvényt olyképp lehetne módosítani, hogy akik a középiskolát végezték, az egyévi önkéntesség kedvezményében részesülnek, akik pedig főiskolát is végeztek, még tovább menő kedvezményben. Ez utóbbiak katonai kiképzésének befejezése esetleg csak egy v. két nyári szünetet foglalna le, amikor a hallgató a nagy hadgyakorlatok keretében kiképzést nyer és részt vesz a tömeggyakorlatban.» Így a katonai szolgálati időben nyerne kárpótlást a testnevelésre fordított időért.

3. Immár joggal merülhet fel az a kérdés, vajjon nem érkezett-e el végre annak ideje, hogy ezt a váltig hánytorgatott ügyet dűlőre vigyük? A szenvedélyes és egyoldalú vitákból bizonyos elvek szűródték le, amelyekhez mindkét tábor hozzájárulhat. Miután a cél is közös: mindannyiunk szeme előtt egy, a haza boldogítására békében-háborúban minél rátermettebb nemzedék felnevelése áll, csak a propagandára csábító szempontok összetévesztéséről kellene lemondani. Mi a katonai nevelés nyitját abban látjuk, hogy polgári jellegű iskoláinkban is biztosítjuk a testnek mindenoldalú kiművelését (*Körperliche Ertüchtigung*) és méltó kiegészítő párját: az erkölcsi fegyelmézést. Ez a kettős követelés az egész ember nevelésére tartozik, sőt az egész nemzetnevelésre. Ennél többet katonáék sem követelhetnek, nem nyújthatnak, nem is követelnek. A kérdés ma már világosan áll előttünk: mindkét tábor lényegében ugyanarra törekszik, de ellenkező irányból indul ki. Az egyik, a katonai kormányzat, a saját iskoláit közművelődési elemek minél nagyobb bevonásával kulturális értelemben igyekszik a polgári (civil) iskolákhoz közelebb hozni, illetőleg azokkal egyenlő értékűvé tenni, anélkül azonban, hogy legtávolabbról is érintené az utóbbi intézetek létjogosultságát. A másik (civil) csoport ellenben a különböző iskolanemek jellegének és belső szervezefének megmásításával akarja a háborús követelményeket ki-elégíteni, de nyilván túllő a célon, mert egyrészt saját intézeteit rendíti meg alapjaiban, másrészt a katonai intézetek létjogosultságát vonja kétségbe. Ime, hova vezet az, ha egy alapjában véve nevelésügyi kérdést nem az iskola, hanem egyéb kivüle levő szempontokból igyeksenek dűlőre vinni: az iskolai katonai nevelés ügye, amelyet az iskola keretén belül lehet és kell megvalósítani, átcsapott egy szomszédos területre: az iskolák belső szervezetére, ahova pedig szerintünk aligha tartozik. Vitás legfeljebb a középfokú katonai tanintézetek sorsa és jogosultsága lehet: ezeket mind pedagógiai, mind

gyakorlati katonai szempontból mi sem tartjuk feltétlenül szükségseknek. A felsőbb katonai szakiskolákat, a különböző akadémiákat azonban ne bántsuk. Ezeket az egyetemeknek és főiskoláknak semmiféle katonai injekciójával nem lehet pótolni, mert ezekre a háború tanulságainak felhasználásával a jövőben még az eddiginél is nagyobb feladatok hárúlnak. A katonai (honvéd) reáliskolákat és hadapródiskolákat, még inkább a katonai (honvéd) alreáliskolákat pedig internátussal ellátott mintaszerű középiskolákként a polgári hivatások részére is hozzáférhetővé lehetne tenni. Ne bántsuk az egyévi önkéntesség mai és a háborúban olyan fényesen bevált intézményét sem: mégis csak más az, ha valaki az ujoncsoron, kezdve egyfolytában járja és küzdi végig ezt az esztendőt, mintha hónapokra elaprózva holmi pótlékokat kap belőle. Mint volt régi «államköltséges», állítom, hogy egy évi kaszárnya élet nagyon ráfér a mi ifjainkra. Az életbelépés küszöbén olyan életnevelő előkészítő iskola ez, amelynek utóbb még mindenki hasznát látta, aki becsületesen végigjárta és — szenvedte. Ne feledjük végül azt sem, hogy egyetemeink évszázados fejlődésén, tudományos rendeltetésén nem szabad könnyelműen rést ütni a — «katonás nevelés» kedvéért. Tehát: *Suum cuique.* K. F.

Rendszeres népművelés.

A népművelés újabb keletű szó. A fogalom még nem alakult ki végleg. Hol a népnek iskolánkívüli művelését jelenti (a szociális gondozás bizonyos árnyalataival), hol meg az iskolai s az iskolánkívüli oktatás egységes rendszerét. Divatos használata nem divatos demokráciát, hanem korszerűséget jelent, melynek kielégítése elsőrendű állami és nemzeti érdekünk, a nemzeti politikának egyik főfőkérdése. Hogy a kormány, a magyar törvényszerzés s a nemzeti közvélemény is fölismerte már ennek nagy fontosságát, azt mostani kormányunk programja, Apponyi miniszteri nyilatkozatai és tervei, a választójogi bizottságnak művelődéspolitikai szempontból nagyon érdekes vitája, publicisztikánk újabb termékei is mutatják.

Ebbe az áramlatba tartozik *Katona Béla* műve is: *A népművelés új rendszere*.¹ Az iskolánkívüli tanítás kérdésével alapvetően akar foglalkozni, e föladat lehetőleg tökéletes elvégzésének biztos módját és eszközeit akarja ismertetni. «Új gondolatot igyekszik minden részletében teljesen kifejteni, mely szabadoktatásunkat eredményessé teheti s népünk műveltségi fokát nemcsak a jogok értékének meg-

¹ Bpest, 1918, Benkő Gy., 8° 38_1, 3 kor.